

Rudolfínská Praha v detailech Sadelerova prospektu (10)

Východní okraj Pražského hradu s částí Malé Strany

Ondřej Šefců

Desáté zastavení zaměříme na velice zajímavé vyobrazení východního okraje Pražského hradu a související zástavby Malé Strany. Tato partie je při zkoumání celé veduty snadno přehlédnutelná, zejména v souvislosti s propracovaným panoramatem Hradu s hlavní dominantou města, katedrálou sv. Víta. Přitom tento detail dokládá velmi názorně obtíže a nástrahy, s nimiž se autoři grafiky museli vypořádat, pokud chtěli znázornit všechny významné stavby a zároveň vytvořit přesvědčivý obraz města.

Na výřezu můžeme snadno odlišit čtyři prostorové plány, které díky hře stínů a světél pomáhají uchopit složitou konfiguraci terénu a zástavby. Jako první plán můžeme označit severovýchodní kout Malostranského náměstí, který ovládá kostel sv. Tomáše s věží s (dodnes dochovanou) vysokou stanovou střechou. Jako druhý plán můžeme vnímat roztroušenou zástavbu severní části Malé Strany, zalitou slunečním světlem. Nad ní se vypíná třetí prostorový plán. Ten tvoří dramaticky modelované jižní úbočí hradní ostrožny, lemované pečlivě vykresleným goticko-renesančním opevněním Hradu a přilehlými stavbami. Zde je hlavní dominantou románská Černá věž. Zatímco první dva prostorové plány jsou kresleny z ptačí perspektivy (kreslíř si možná mohl pomoci výhledem ze zvonice sv. Mikuláše), vyobrazení objektů Hradu odpovídá stanovišti na Petříně. Východní barbakán s mohutnou válcovou baštou je však zpracován z podhledu, tedy ze stanoviště na Malé Straně. Skutečně krkolomnou práci však malíř předvádí ve čtvrtém plánu, v němž je zachycen východní okraj Královské zahrady i s perlou renesanční pražské architektury – letohrádkem královny Anny. Ten je ovšem při pohledech z Petřína téměř úplně zakryt zástavbou Hradu. Např. na topograficky přesnější grafice Václava Hollara z roku 1636 není letohrádek vůbec vidět. Grafik na Sadelerově prospektu jej nejen posunul východním směrem, ale navíc zobrazil jeho odvrácené, tedy východní průčelí. Dosáhl tak dramatictějšího účinku, protože na této straně je boční arkáda opřená o mohutnou opěrnou zeď. Letohrádek je zakreslen také z podhledu, možné stanoviště pozorovatele by tak mohlo být např. na Karlově mostě.

Související skleníky a fíkovny jsou naopak zobrazeny z nadsledu.

Tyto prohřešky vůči lineární perspektivě nás však v žádném případě neopravňují k domněnkám, že by šlo o jakousi neobratnost kreslíře. Proporce mnoha budov jsou často až překvapivě exaktní, a to včetně stavebních detailů, jak dokládá i malý experiment připojený k tomuto článku.

Rudolfínská Praha v detailech Sadelerova prospektu (10)

Popis obrázků

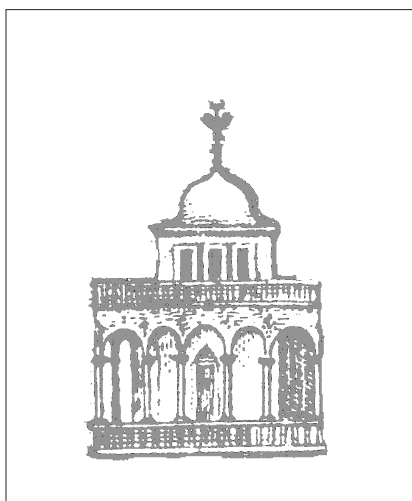
Při levém okraji třetího plánu můžeme snadno identifikovat část mohutného renesančního Rožmberského paláce s výrazným motivem věžic, kopírujících půdorys původního středověkého opevnění. Vpravo navazuje menší hmota neméně výpravného paláce Pernštejnského, kterou doplňují dvě hranolové věže s cibulovitými střechami. K výraznému hranolu Černé věže (č. 18) přiléhá východní brána, kterou v té době ještě odděloval hradební příkop, přemostěný dvěma padacími mosty. Náznak příkopu lze tušit ve šrafuře terénu pod hradbou. Za vlády Jagellonců byla východní brána navíc zesílena předbraním ve formě barbakánu s jižní kruhovou baštou. Na rytině vidíme již pouze torzo této stavby bez zastřešení. Proporce bašty, sloužící dnes jako vyhlídkové místo, jsou proti realitě asi dvojnásobné. Na předbraní navazuje skalnatý terén členěný dvěma zdmi. Zde vytyčíme koridor, v němž snad vedly jakési schody či stupně již v 16. století, ale o jejich podobě nemáme přesnější zprávy. Dnešní podoba Starých zámeckých schodů pochází až z 19. století. Nad schody se vypíná oblý hřeben, na němž se rozkládá vinice sv. Václava.

Vlevo nad vinicí je precizně vykreslen Královský letohrádek (č. 20) v poloze, kterou jsme popsali výše. Proporce vlastní stavby jsou výrazně převýšené, ale detaily odpovídají realitě. Nad charakteristickou kýlovitou střechou můžeme dokonce identifikovat motiv dvouhlavé říšské orlice. Vlevo od letohrádku jsou pečlivě vyneseny, v jakémsi kavalírním pohledu, pěstební objekty Královské zahrady. Sloužily k pěstování exotických plodin, jako např. fíků, ananasů, pomerančů, granátových jablek apod. Napravo od letohrádku můžeme spatřit oplocení. Patrně obklopovalo planinu v místě dnešních Chotkovy sadů. V době Rudolfa II. zde bylo kolbiště pro pořádání velice oblíbených rytířských turnajů.

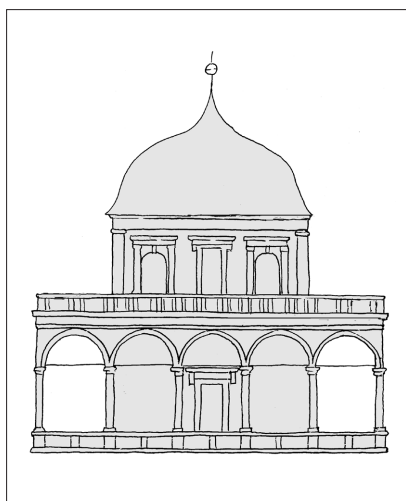
V prvním plánu výjevu můžeme v levém spodním okraji snadno identifikovat část Malostranského náměstí oživeného stafáží. Najdeme zde drobné stavby krámků, kašnu, pranyř a zřejmě i popravčí místo. Severní stranu lemují renesanční paláce s podloubím, které chybí pouze u domu vlevo, zvaném Na baště. Zde vznikl v roce 1541 ničivý požár, který zasáhl nejen Malou Stranu, ale i Hrad. Při vyústění Písecké (dnes Tomášské) ulice nalezneme i nárožní arkýř u domu zvaného Lázeň (čp. 518). Tento dům byl začátkem 17. století náročně přestavěn. Tehdy získal bohatou sgrafitovou výzdobu, doplněnou v roce 1608 slunečními hodinami. Protilehlé nároží zaujímá Malostranská radnice, tvořená v té době ještě dvěma objekty. Do dnešní podoby byla přestavěna až v roce 1619. Nad radnicí se tyčí mohutná stavba kostela sv. Tomáše se zvonící. Rozsáhlá oprava tohoto kostela, téměř zničeného během husitských válek, byla dokončena koncem 16. století. Vpravo od věže, v pozadí na hradním svahu, můžeme spatřit pozoruhodný detail, který dokládá přesnou práci kreslíře. Je zde vykresleno torzo středověkého opevnění, které protínalo jižní svah a končilo u Písecké brány, situované přibližně v polovině dnešní Valdštejnské ulice.

Ve druhém plánu zachycujícím severní zástavbu Malé Strany nás může ještě zaujmout mohutná stavba palácového charakteru s výraznou římsou a zdobenými štíty. V této části Malé Strany mnoho podobných staveb nestálo. To nás opravňuje k opatrné hypotéze, zda nejde o vyobrazení (v poněkud posunuté pozici) Trčkovského paláce, který posléze, ve dvacátých letech 17. století, „splynul“ s novostavbou paláce Valdštejnského.

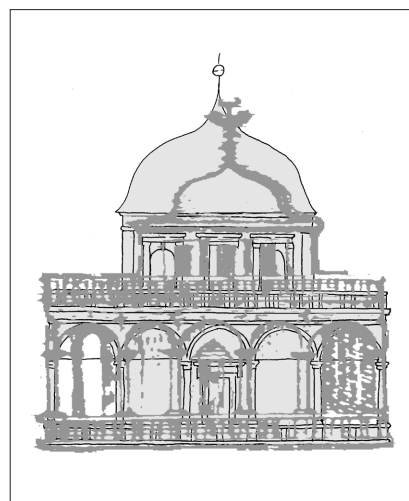
Při pravém dolním okraji výjezu můžeme pozorovat spleť domů lemujících Mosteckou ulici. Nalezneme zde několik věžovitých staveb, jejichž identifikace není úplně snadná. Zcela bezpečně však určíme Malostranskou mosteckou věž (č. 34) a o něco dále vlevo (dodnes dochovanou) středověkou věž bývalého biskupského dvora.

Obr. 1. Letohrádek – výřez z grafiky.

Obr. 2. Letohrádek – zaměření.

Obr. 3. Letohrádek – porovnání.

Pro ověření, jak přesná byla práce kreslíře, jsme připravili malý experiment. Z grafiky jsme vyjmuli jižní průčelí Královského letohrádku, které má zjevně umělé zúženou proporci – obr. 1. To bylo záměrné, aby tato významná stavba vynikla. Pro potřeby exaktního srovnání byla dále vytvořena zjednodušená kresba jižního průčelí podle přesného zaměření – obr. 2. Následně bylo provedeno vložení výřezu z grafiky do zaměření. Zároveň byla upravena šířková proporce výřezu tak, aby odpovídala zaměření. Výsledkem je překvapující shoda kresby se zaměření, zejména v úrovni přízemí (arkády). Zmenšenou proporcí střechy na grafice můžeme přičíst na vrub perspektivnímu zkreslení při pohledu zespodu. Tento srovnávací grafický experiment dokazuje, jak vedutisti vědomě upravovali proporce zobrazení v zájmu vyznění celku. (Text, kresba, úprava grafiky Ondřej Šefců.)